

K İ T A P L A R D A N H A B E R

BALARD, MICHEL: *Gènes et l'Outre-mer, Tome I: Les Actes de Caffa du notaire Lamberto di Sambuceto 1289 - 1290*. Paris, La Haye, Mouton and Co., 1973. 420 s. 8° = École Pratique des Hautes Études - Sorbonne VIe Section: Documents et recherches sur l'économie des pays byzantins, islamiques et slaves et leurs relations commerciales au Moyen Age, XII.

A III 8091/1

Bu kitap, Sorbonne'da École Pratique des Hautes Études tarafından yayımlanmakta olan, ortaçağda Bizans, İslâm ve Slav ülkelerinin ekonomileri ve ticarî ilişkileriyle ilgili belgeler ve araştırmalar dizisinin XII. yayımıdır. Eserin, "Kefe Bağlıları" adını taşıyan I. cildi, Cenevizlilerin Kırım yarımadasındaki yerleşmesi olan Kefe'de görevli noter Lamberto di Sambuceto'nun 1289-1290 yılları arasında yapılmış olan sözleşmelere ilişkin kayıtlarını kapsamaktadır.

Söz konusu bağlılar, Roma'da bulunan École Français üyesi Michel Balard'ın Cenova'daki Archivio di Stato (Devlet Arşivi)'da yaptığı üç yıllık bir çalışmanın ilk ürünleri olarak yayımlanmaktadır. Bu konudaki öncü araştırmalar, Romen tarihçisi H.I. Bratianu tarafından gerçekleştirilmiş, yaklaşık olarak yarım yüzyıl önce Kefe bağlılarının bir bölümü bu tarihçi tarafından yayımlanmıştı. Bu kez, diğer bağlıları da yayımlayarak diziyi tamamlayan Balard, kitapta, noter Sambuceto'nun günlük yaşamını, çalışma düzenini, yaptığı gezileri vb. sırasıyla izleme olanağı sağlamak amacıyla Kefe bağlılarının tümünü bir araya getirmek için, Bratianu'nun daha önce yayımlamış olduğu bağlılara da, yer yer yanlışlıklarını düzeltip, eksikliklerini gidererek yer vermektedir.

Kefe bağlılarına ilişkin kayıtların önemi, Karadeniz kıyısındaki bu Ceneviz yerleşmesinin ilk tanıkları olmalarıdır. Gerçekten, gerek Bizans, gerek Ceneviz kaynakları, Kefe'nin kuruluşu konusunda, tarihsel olgulardan çok söylenceleri yansıtmaktadır. Bağlılar, Kefe'nin siyasal ve yönetsel örgütlenmesine büyük ölçüde ışık tutmamakla birlikte, günlük anlaşmalar, ticarî yatırımlar, mal satışları konusunda bilgi vermekte, dolayısıyla, Kefe'deki Ceneviz yerleşmesinin ilk yirmi otuz yıllarında, ekonomik ve toplumsal yaşamını, özellikle de, şanslarını denemek için kalkıp ta Karadeniz kıyılarına dek giden Cenevizlilerin girişimci ve serüvenci niteliklerini yansıtmaktadır.

İçindekiler: Önsöz (Paul Lemerle) (7). - Giriş (9). - *Birinci Bölüm: Kayıtlar ve Sözleşme tipleri*. I. Kayıtların betimlenmesi (tasviri). (15). - I. Lamberto di Sambuceto'nun mesleği (15). - II. Noterin Kefe'de günlük faaliyeti (16). - III. 1289 ve 1290 yıllarına ilişkin Kefe bağlıları (18). - a) 124/II ve 121 No. lı müsveddeler (18). b) *Notai ignoti*'ye ilişkin müsvedde parçaları (19). - c) 42/1 No. lı müsveddelerdeki Kefe bağlıları (21). - d) Müsveddelerin yazılışı (23). - IV. Sözleşmelerin

biçimi (28). – a) Yakarış (28). – b) Yer (29). – c) Tarihleme (30). – d) Tanıklar (31). – e) Düzenleş (33). – f) Noterin dili (33). – II. Değişik sözleşme tipleri (35). – I. Ticarî ve malî sözleşmeler (35). – a) Ismarlama (3). – b) *Societas maris* (39). – c) Kira sözleşmeleri (44). – d) Kredili satışlar (48). – f) Ödünç verme sözleşmeleri (50). – g) Denizcilikle ilgili ödünç verme sözleşmeleri (50). – h) Değiş-tokuş sözleşmeleri (51). – i) Hakkın devredilmesi (54). – j) Alındı ve ödeme (54). – II. Diğer sözleşmeler (55). – a) Köle satışı sözleşmeleri (55). – b) Vasiyetnameler (55). – c) Taşınır malların satışına ilişkin sözleşmeler (56). – d) İş sözleşmeleri (57). – e) Drahoma sözleşmeleri (58). – f) Havale ve vekâlet (58). – *İkinci Bölüm: Régeste* (kronolojik fihrist) ve sözleşmeler. Karadeniz haritası (65). – Yayın ilkeleri (66). – Régeste ve bağitlar (67). – Formüller cetveli (381). – Dizin (393). – Metin dışı katmalar cetveli (417).

COHEN, AMNON: *Palestine in the 18th Century, Patterns of Government and Administration*. Jerusalem, the Magnes Press, The Hebrew University, 1973. 344 s., 10 tablo, 2 hrt. 8° = Uriel Heyd Memorial Series. A III 8321

Kudüs öğretim üyelerinden Amnon Cohen'in doktora tezinin yeniden elden geçirilmiş biçimi olan bu kitap, yazarının, "Filistin tarihinde bir dönüm noktası" olarak nitelediği, Napolyon'un 1799 Akka yenilgisine yol açan çeşitli gelişim süreçlerini inceleyip çözümleme amacına yöneliktir. Başlıca iki belgesel kaynağa, Osmanlı devlet arşivleri (özellikle mühimme defterleri dizisinde yer alan fermanlar) ile, Paris'teki Ulusal Arşivler ve Marsilya Ticaret Odası'ndaki Fransız konsoloslarının raporlarına dayanan bu eserde, 18. yüzyılda bölgede iktidarı elde etmek için birbirleriyle yarışan gruplar arasındaki çatışmalar, Bâb-ı Âli ile onun eyaletlerdeki temsilcileri arasındaki çapraşık ilişkiler, Avrupa ile gelişen ekonomik bağlar ele alınmakta, yüzyılın ilk yarısında bölgede nüfuzunu artırarak, bir aralık Filistin'in tümünü yönetimi altına alan Şeyh Zâhir el-Ömer ve Cezzâr Ahmed Paşa üstünde durulmaktadır. Eser, Osmanlı eyalet yönetiminin, toprak düzeni, vergi, ordu vb. çeşitli yönlerine de ışık tutmaktadır.

İçindekiler: *Birinci Bölüm: Hükümet*. 1. Genel tasvir. A. 18. yüzyılın başında Filistin (1). – B. Zâhir el-Ömer'in yükselişi ve düşüşü (7). – C. Ahmed Cezzâr'ın yönetimi (19). – 2. Filistin yöneticileri ile merkezî hükümet arasındaki ilişkiler. A. Zâhir el-Ömer. 1) Mesleğinin başlangıcı (30). – 2) 50 ve 60 yılları (42). – 3) Daha sonraki yıllar (45). – B. Cezzâr Ahmed Paşa (53). – 2) Cezzâr Ahmed Paşa'yı görevinden uzaklaştırma çabaları (56). – 3) El-Azm ailesi ile ilişkileri ve Şam'daki yönetimi (64). – 4) Özet (70). – 3. Filistin yöneticileri arasındaki ilişkiler ve çeşitli yerel etkenler. A. 18. yüzyıl başı (78). – B. Zâhir el-Ömer'in nüfuz dönemi. – 1) Zeydanî yönetimi (83). – 2) Bedevilerle ilişkiler (90). – C. Ahmed Cezzâr'ın yönetim dönemi. 1) Zeydanî yönetiminin kesin olarak ortadan kaldırılması (92). – 2) Mütvalî özerkliğinin parçalanması (98). – Bedevilerle ilişkiler (104). – 4) Dürzilerle ilişkiler (111). – *İkinci Bölüm: Yönetim*. 1. Yönetim birimleri ve bunların gelişimi. A. Sayda *eyâlet*'i. 1) Yönetimsel bölünmeler (119) – 2) Kıyı bölgesindeki gelişmeler. a. Akka'nın gelişmesi (128). – b. Hayfa'nın gelişmesi (137). – B. Şam *eyâlet*'i. 1)

Yafa, Gazze ve Ramle sancakları. a. Yönetim yapısı ve değişiklikler (144). – b. Yafa'nın gelişmesi (152). – Lacun ve Aclun sancakları (158). – 3) Nablus sancağı (164). – 4) Kudüs sancağı (169). – C. Sonuç (172). – 2. *Mukāta'a*. A. Başlıca kiralama usulleri (179). – B. Tâli kiralama. 1) Vali ve mültezimler arasındaki ilişkiler (191). – 2) *İltizâm* sistemi ve tarıma etkisi (197). – 3) Vergi sistemi. A. *Mîrî*. 1) *Mâl-i mukāta'a*. (204). – 2) *Zamâ'im* (211). – 3) *Fâiz* (216). – 4) Sicil ücretleri (*baş para, kalemiyye*, vb) (223). – 5) Diğer vergiler (225). – 6) *Bâb-ı Âlî'*ye yapılan ödemeler (226). – B. *Zimmî'lere* kesilen vergiler. 1) *Cizye* (249). – 2) *Zimmî'lere* yüklenen diğer vergiler (256). – 3) Yol vergisi (258). – C. Diğer çeşitli vergiler. 1) Pamuk vergisi (259). – 2) Zeytinyağı vergisi (261). – 3) Tütün vergisi (262). – 4) Diğer vergiler (263). – D. Ödeme yolları (266). – 4. Ordu. A. 18. yüzyılda Filistin'de ordunun güçsüzleşmesi (270). – B. Ordunun güçsüzlük nedenleri (273). – C. Paralı asker birliklerinin kullanılması (282). – D. Deniz kuvvetleri (290). – E. Sonuç (291). – 5. Feodal sistem. A. *Timâr*'lar (293). – B. *Sipâhî*'ler (298). – C. Alay Beyi (303). – D. *Bedeliyye-i zü'emâ* (306). – E. Sonuç (307). – *Üçüncü Bölüm: Sonuç* (311). – Bibliyografya (329).

HANSEN, ESTHER V.: *The Attalids of Pergamon* (2. bas.). Ithaca and London, Cornell University Press, 1971. xxii + 531 s., 5 res., 2 hrt. 8° = Cornell Studies in Classical Philology (ed. James Hutton – G. M. Kirkwood).

A III 7196.

Bu kitabın amacı, yazarının deyişiyle, "Batı kültürünün tarihinde önemli bir yeri olan Bergama kentini genel çizgileriyle tek bir kitabın boyutları içinde sunmak" tır. Hansen, önce doktora konusu olarak seçtiği Attalos sülâlesini, daha sonra geniş kapsamlı olarak yeniden ele almış, Avrupa'nın çeşitli ünlü kitaplaıklarında sürdürdüğü uzun araştırmaların ürünü olan kitabını ilk kez 1946 yılında yayımlamıştır. Eserin yeniden elden geçirilmiş ve genişletilmiş olan ikinci baskısının önsözünde, yazar, birinci baskıda yer alan bazı yanlışlıkları düzelttiğini, eksiklikleri giderdiğini, ancak, eserin hacmini gereksiz ölçüde büyütmemek için, tarihsel olgu ve toplumsal kurumları yalnızca Bergama kiralığı sınırları içinde ele aldığını, aynı nedenle, Bergama kent planlaması ve Bergama sanatının Batı Roma üstündeki etkileri gibi konuları da sınırlandırdığını açıklamaktadır.

Eserde önce, bölgenin topografyasına ilişkin bilgi verilmekte, Bergama'nın ilk sakinlerine kısaca değinilmekte, daha sonra Bergama'nın tarihsel süreç içindeki gelişimi ele alınmaktadır. Yazar, tarihsel olguları kronolojik olarak sıraladıktan sonra, Attalos kiralığının örgütlenme, yönetim, ekonomi, ordu, yapım faaliyetleri, sanat, eğitim ve kültür gibi çeşitli yönlerini ayrı ayrı incelemektedir.

İçindekiler: İkinci baskının önsözü (vii). – Birinci baskının önsözü (ix). – Kısaltmalar listesi (xiv). – Giriş (xvii). – I. Caicus (Bakırçayı) vadisi (1). – Bölgenin topografyası (1) – İlk Sakinler (4). – Attalos-öncesi Bergama (8). – II. Philetaerus ve I. Eumenes'in prensliği (14). – Prensliğin kuruluşu (14). – I. Eumenes'in saltanatu (21). – III. Attalos'un saltanatu (26). – Torosların berisindeki Asya topraklarının

fethi (33). – Achaeus'la çatışma (38). – Birinci Makedonya savaşı (57). – IV. II. Eumenes'in saltanatı (70). – Antiochus'la mücadele (74). – Manlius Vulso'nun seferi (88). – Anadolu'da yerleşme (92). – Kuzeydoğu komşuları (97). – Eumenes'in Makedonya ile ilişkileri (106). – Gal ayaklanması (120). – V. Sülâlenin son yılları (130). – II. Attalos'un saltanatı (130). – III. Attolos'un saltanatı (142). – Aristonicus'un başkaldırması (150). – Asya eyaletinin örgütlenmesi (159). – VI. Attalos kiralığı (166). – Kırallığın örgütlenmesi (166). – Başkentini yönetimi (187). – Gelir kaynakları (203). – Para sistemi (216). – Ordu (224). – VII. Attalos'ların yapı faaliyeti (234). – II. Eumenes'ten önce Bergama (234). – II. Eumenes kenti (245). – Attalos'ların Bergama dışındaki yapıları (284). – VIII. Bergama sanatı (299). – Heykel (299). – Resim (365). – Mozayik (368). – Maden oyma sanatı (374). – Oymakıymetli taşlar (379). – Çömlekçilik (380). – Terra cotta'lar (387). – IX. Attalos'ların öğrenimin koruyucusu oluşları (390). – Eğitim (390). – Atina felsefe okulları (396). – Bergama sarayındaki bilginler (397). – X. Bergama kültürleri (434). – Tanrı kültürleri (434). – Attalos kültürleri (453). – Ekler: I. III. Attalos'un ana-babası ve doğum tarihi (471). – II. Bergama krallığının para tipleri (475). – Bibliyografya (485). – Adlar ve konular dizini (503). – Yazıtlar dizini (528).

JELAVICH, BARBARA: *The Ottoman Empire, the Great Powers and the Straits Question 1870 - 1887*. Bloomington and London, Indiana University Press, 1973. xi + 209 s. 8°.

A III 8006

Bu kitap, yüzyıllar boyu, değişen dünya koşullarına göre stratejik önemi zaman zaman azalıp çoğalan, ama hiç bir zaman bütün bütün ortadan kalkmayan Boğazlar Sorunu'nu konu edinmektedir. Kitapta, 1870 - 1887 yılları arasındaki ilginç bir dönem ele alınmaktadır. Bu dönem, bir yandan, 19. yüzyılda Asya ve Afrika'da etkin bir sömürgecilik siyaseti izleyen Fransa, İngiltere ve Rusya açısından Boğazların özellikle önem taşıdığı, bir yandan da, Osmanlı İmparatorluğu'nun içine girmiş bulunduğu çöküntü sürecinin gittikçe artan bir hız kazandığı ve gücünü iyiden iyiye yitirmiş olan imparatorluğun, kendisini, içeride, egemenliği altındaki çeşitli ulusal ögelere, dışarıda ise, Osmanlı topraklarına ve bağımsızlığına yönelik tasarıları olan Batılı devletlere karşı korumak zorunda kaldığı bir dönemdir.

Boğazlar Sorunu'nu odak noktası olarak, 1781 Londra Konferansı çerçevesinde, Osmanlı İmparatorluğu'nun 19. yüzyılın ikinci yarısında Avrupa devletleriyle "çetin ve tehlikeli" ilişkilerini inceleyen yazar, başlıca iki bölümden oluşan kitabının birinci bölümünde, Rusya'nın, Karadeniz'in "nötralizasyon" ununu öngören 1856 Paris Andlaşması'nın bazı hükümlerine uymayacağını açıklaması üzerine toplanan Londra Konferansı'na yol açan siyasal gelişmelerle konferansta yer alan tartışmaları ele almakta, ikinci bölümde ise, Londra Konferansı'nda varılan çözümün yorumlanışını ve bunu izleyen yeni gelişmeleri incelemektedir. Yazar, ilk bölümde, konferansta etkin bir rol oynayan Osmanlı İmparatorluğu'nun durumuna ağırlık verirken, diplomatik tarihin belli başlı olgularını ele aldığı ikinci bölümde ise, Osmanlı İmparatorluğu'nun daha pasif ve savunmaya dayalı tutumundan çok, büyük devletlerin, özellikle de İngiltere'nin etkinliği üstünde durmaktadır.

Büyük ölçüde, İstanbul'daki *Hariciye Arşivi* ile Viyana'daki *Haus-, Hof- und Staatsarchiv* araştırmalarına dayalı olan kitapta Avrupalı diplomatların 19. yüzyılın ikinci yarısını kapsayan sayısız anılarından ve yazışmalarından da yararlanılmıştır. Kitaba (Fransızca olarak) bazı ilginç mektuplar eklenmiştir. Bunlar, Sadrazam Âli Paşa'nın, Osmanlı İmparatorluğu'nu Londra Konferansında temsil eden Londra elçisi (Kostaki) Musurus Paşa'ya ayrıntılı talimatını kapsayan mektubu (Aralık 1870) ile Musurus Paşa'nın bu mektuba yazdığı karşılık (Ocak 1871); Âli Paşa'nın, Viyana'daki Osmanlı temsilcisi Halil Paşa'ya gönderdiği, Rusya'nın Paris Andlaşması hükümlerine uymayacağını belirtmesi karşısında Osmanlı hükümetinin tutumunu açıklayan mektubu (1871); Avusturya-Macaristan Dışişleri Bakanı Frederick Ferdinand von Beust'un, Habsburg temsilcisi Baron de Prokesh-Osten'e yazdığı, Londra Konferansı ile ilgili görüşlerini dile getiren mektubu (1871) ve İstanbul'daki Rus elçisi Nelidov'un, Rus Dışişleri Bakanı Giers'e gönderdiği (1888), Osmanlı İmparatorluğu'nun içinde bulunduğu çetin ve güçsüz durumdan, koşulların Rusların Boğazları işgal etmelerine elverişli olduğundan söz eden, "çok gizli" özel mektubudur. Ekler arasında yer alan, İngiliz istihbarat dairesince hazırlanmış, İngiltere'nin Rusya'ya karşı saldırı olanaklarına ilişkin, 1884 tarihli "gizli" rapor, özellikle ilginçtir.

Barbara Jelavich'in eserinin, yakın tarihin ilginç bir bölümüne ışık tutmasının yanı sıra, Boğazların, yirminci yüzyılın değişen koşullarına, sömürgecilik çağının kapanmış olmasına karşın stratejik önemini hâlâ koruması açısından, bir bakıma güncel bir nitelik taşıdığı söylenebilir.

İçindekiler: Önsöz (vii). – I. Giriş (3). – Büyük Devletler ve Osmanlı İmparatorluğu (30). – Uluslararası Diplomaside Boğazlar sorunu (13). – II. Karadeniz Konferansı (25). – Konferans (47). – Boğazlar sorunu (48). – Tuna (57). – Romen sorunu (69). – Andlaşmanın imzalanışı; devletlerin tepkisi (78). – III. Boğazlarla ilgili çözümün uygulaması ve yorumu (85). – İngiltere Boğazları zorluyor (94). – Salisbury Boğazlarla ilgili çözümü yeniden yorumluyor: Berlin Kongresi (109) – Rus Karşı-davranışı: Üç İmparator İttifakı ve Rus gönüllü filosu (126). – Penjdeh olayı (130). – Salisbyury karşılık veriyor: Akdeniz anlaşmaları (145). – IV. Sonuç (152). – V. Hamiş: Bosna bunalımı (157). – Ekler (171). – Bibliyografik not (200). – Dizin (205).

MAYER, HANS EBERHARD: *The Crusades* (Çev.: GILLINGHAM, JOHN). London, Oxford University Press, 1972. xi + 339 s., 3 hrt. 8°. A III 7315

Kiel Üniversitesi Ortaçağ ve Modern Tarih profesörü Hans Eberhard Mayer'in 1965'te yayımlanan, *Geschichte der Kreuzzüge* adlı eserinin İngilizce çevirisi olan bu kitap, Haçlı seferlerinin kısa ve özlü bir tarihidir. Yazar, eserin İngilizce çevirisinde, bu konudaki yeni araştırmaları yansıtacak biçimde eklemeler ve değişiklikler yapmış, özellikle Kudüs Haçlı devletinin iç siyasal tarihini ve bu dönemde İslâm dünyasındaki kültürel değişimleri daha geniş olarak ele almıştır.

Mayer, 11. yüzyıl sonunda Akdeniz bölgesinin durumunu ve Haçlı seferleri öncesi koşulları genel çizgileriyle belirttiikten sonra, Papa II. Urbanus'un, 18 Kasım

1095'te Clermont'daki çağırısıyla başlayan ve 13. yüzyıl ortalarına değin birbiri ardısıra girilen Haçlı seferlerini ve bu savaşlar sonucunda kurulan Haçlı devletlerini ele alıyor. Eserin sonunda, Haçlı seferlerini çağdaş bir yaklaşımla değerlendirmeye çalışan Mayer, Hıristiyan ve İslâm dünyaları arasında iki yüzyıla yakın bir zaman alan bu silâhlı çatışmaların her iki tarafta yol açtığı can kaybının, varılan sonuçlara değip değmediği, bu savaşların, iki tarafın birbirini daha iyi anlayıp birbirlerine karşılıklı saygı duymalarına katkıda bulunup bulunmadığını sormakta, bu sorulara bir zamanlar tam anlamıyla olumlu karşılıklar verildiğini, ancak son zamanlarda, Sicilya'da, en çok da İspanya'da Doğu ve Batı kültürleri arasındaki etkileşimin, Haçlı seferlerinden bağımsız olarak gerçekleşmiş olduğunun giderek daha açık bir biçimde ortaya çıktığını öne sürmektedir. Bununla birlikte, Mayer, Haçlı seferlerinin, özellikle Marco Polo gibi gezginlerden ve bazı misyonerlerden sonra, Avrupalıların coğrafya konusundaki düşüncelerinin değişmesine, misyonerlik ruhunun, İslâmî dillerin daha yoğun bir biçimde incelemesine yol açtığını yadsımıyor. Öte yandan, Mayer, Haçlı devletlerinde, bir "kültürel osmos süreci"nin de sözü konusu olmadığı görüşündedir. Mayer, bu devletlerde, Frenk yönetici sınıfından hemen hemen hiç kimsenin Arapça öğrenmediğini, siyasal ve ekonomik kurumların, ancak çevre gerçekleri kaçınılmaz kıldığında Müslüman örnekler göre düzenlendiğini belirtiyor. Ekonomik açıdan ise, Belçikalı bilim adamı Henri Pirenne'in, 1922-1935 yılları arasında geliştirdiği tezin aksine, daha yeni araştırmaların, Haçlı seferlerinin, Levent ticaretinin gelişimine ancak sınırlı ölçüde katkısı olduğu görüşünü öne sürüyor.

Mayer'in görüşünce, İslâm dünyası açısından da Haçlı seferlerinin derin etkileri olmamıştır. İslâm dünyasınının Arapça konuşan kesiminin merkezinin, Bağdad'dan Kahire'ye kaymasında bir ölçüde Haçlı seferleri etkin olmakla birlikte, bu, Hıristiyan baskısından çok, Moğol baskısından ileri gelmiştir. Frenkler, İslâm filozof ve teologlarını büyük ölçüde etkilememiştir. *Hurûbü's-salâbiyye* kavramı, ancak Osmanlı döneminde ortaya çıkmıştır. Müslümanların gözünde Haçlılar, "Frenkler" di; bu terim, dinsel olmaktan çok ırksal bir nitelik taşıyordu. Mayer'e göre, Haçlı seferleri, İslâm dünyasında ancak belli ölçüde bir birlik yaratılmasına katkıda bulunmuştur; Hıristiyanların meydan okumasına, yalnız Haçlı seferlerinin doğrudan doğruya etkilediği Müslümanlar karşılık vermiştir. Öte yandan, Haçlı seferleri, Doğu ve Batı Hıristiyanları arasındaki uçurumu daha da derinleştirmiştir.

"Haçlı seferi" kavramı üstünde de duran yazar, bu konudaki araştırmalara büyük ölçüde zaman ve çaba harcanırken, tarihçilerin, Haçlı seferlerinin tanımını üstünde hâlâ görüş birliğine varamadıklarını söylüyor. Dar anlamda Haçlı seferlerini çözümledikten sonra, Mayer, bu savaşları dünya tarihi açısından da değerlendiren ilginç bir görüş öne sürüyor. Ona göre, Haçlı seferleri, dünya tarihi açısından büyük Doğu-Batı çatışmasının bir aşamasıdır; ilk kez Yunanlılar ve Persler arasında ortaya çıkan bu çatışma süreci, Roma'nın Hunlara ve Partlara karşı giriştiği savaşlar, İslâmîyetin 7. ve 8. yüzyıllarda yayılması, Bizans'ın doğu sınırlarındaki savaşlar, 10. ve 11. yüzyıllarda Macarların Almanya'dan, Saracen'lerin Fransa ve İtalya'dan çıkarılmaları, İspanya'da, ancak 1492'de tamamlanabilen *Reconquista*, Haçlı seferleri, Türklere karşı savaşlar, Fransa ve İngiltere'nin Afrika ve Yakın Doğu'da, Güney ve Güneydoğu Asya'da sömürgeler kurarak yayılmaları,

Çin İmparatorluğunun Avrupalılarca yıkılması, Japonya'nın Avrupalılara düşmanlığı, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Arap halklarının ulusallık hareketi, uzun süredir Rusya ve Amerika arasında bir güç mücadelesine dönmüş bulunan komünizm-demokrasi çatışması ile günümüze değin süregelmiştir. Böylece, "Doğu ve Batı arasındaki dünya çapındaki çatışmanın, siyasal tarihin ana teması olduğunu" belirten Mayer, şöyle demektedir: "Bu çatışmanın son sayfaları henüz yazılmamıştır; Rusya ve Amerika arasındaki yarışma uzayda yepyeni boyutlar kazanırken, Çin'in gölgesi daha şimdiden bu iki ülke üstüne düşmüş bulunuyor".

Kitap şu bölümleri kapsamaktadır: 1. 1095'te Akdeniz Bölgesi (1). - 2. Haçlı devletleri, 1099 - 1146 (63.). - 5. İkinci Haçlı Seferi, 1145 - 1149 (96). - 6. Haçlı Devletleri, 1149 - 1187 (110). - 7. Üçüncü Haçlı Seferi, 1187 - 1192 (134). - 8. Onikinci ve Onüçüncü yüzyıllarda Haçlı devletlerinin iç gelişimi (149). - 9. Dördüncü Haçlı Seferi (1198 - 1204) ve Frenk Yunanistan (1204 - 1311) (183). - 10. Çocukların Haçlı Seferi (1212) ve Dimyat'a karşı girilen Haçlı Seferi (1217 - 1221) (202). - 11. II. Frederik'in Haçlı Seferi (1228 - 1229) (219). - 12. Kıbrıs'ın tarihi (1192 - 1489) ve Haçlı Devletleri (1192 - 1244), (231). - 13. Ermiş Louis'nin Birinci Haçlı Seferi (1248 - 1254) ve Moğol Akınları (251). - 14. Haçlı Devletleri, 1254 - 1291 (262). - 15. Sonuç: Haçlı Seferlerinin sonuçları ve görüşmeler (275). - Bibliyografya (287). - Notlar (290). - Haritalar (308). - Dizin (311).

NICOL, DONALD M.: *The Last Centuries of Byzantium 1261 - 1453*. London, 1972. xii + 482 s. 8°.

A III 8316

Londra Üniversitesi, King's College'da, Modern Yunanca ve Bizans Tarih, Dil ve Edebiyatı profesörü Donald M. Nicol'un bu eserinin konusu, Bizans İmparatorluğu'nun son iki yüzyıldır. Kitabın önsözünde, yazar, son zamanlarda Bizans tarihi ile ilgili daha derin araştırmalar yapıldığını, Gibbon'un "dramatik" yaklaşımına karşılık, özellikle Ostrogorsky ve Vasilev'in Bizans'ı daha objektif bir açıdan değerlendirdiklerini belirtmektedir.

Dördüncü Haçlı Seferi sonucunda kurulmuş olan kısa ömürlü Latin İmparatorluğu'nun ortadan kaldırılarak Bizans'ın yeniden ele geçirildiği 1261 yılını başlangıç noktası olarak alan yazar, Bizans'ın 1204'te Haçlı askerlerince ele geçirilip yağma edilmesine yol açan siyasal ve ekonomik gelişmeleri, Bizans İmparatorluğu'nun 11. yüzyılda başlayan dağılma sürecine yol açan başlıca nedenleri (Roma ve Bizans kiliseleri arasındaki uçurum, Bizans İmparatorluğu'nun Batı'da Normanlar, Doğu'da Selçuklularca tehdit edilmesi, Bizans'ın merkezî yönetim ve savunma sisteminin parçalanması) kısaca belirttiikten sonra, Bizans'ın yeniden ele geçirildiği 1261 yılından 1453 yılına değin, imparatorluğun kaçınılmaz çöküş sürecini izlemektedir.

İçindekiler: Önsöz (vii). - Kısaltmalarla ilgili not (xi). - 1. Dördüncü Haçlı Seferlerinden sonra Bizans İmparatorluğu (1). - 2. İmparatorluğun eski durumuna gelmesi (23). - *Birinci Bölüm*: Yeniden kurulan imparatorluğun sorunları: Michael VIII Palaiologos'un saltanatı - 1261-82. 3. Ayakta kalmanın bedeli (45). - 4. Doğu

ile Batı arasında zekâ savaşı (63). - 5. 13. yüzyılda Bizans'ın çıkmazı (78). - *İkinci Bölüm*: İkinci sınıf bir devlet olarak Bizans: Andronikos II. Palaiologos'un saltanatı - 1282 - 1321. 6. Ortodoksluğun yeniden kurulması (99). - 7. Çökme belirtileri ve nedenleri (114). - 8. Çıkar yol bulmakta başarısızlık (130). - 9. Düşmanın niteliği (150). - *Üçüncü Bölüm*: Bizans'ın öldürücü hastalığı: İç savaşlar dönemi - 1321-54. - 10. Tahta geçme sorunu ve birinci iç savaş (159). - 11. III. Andronikos'un saltanatı - 1328-41 (172). - 12. İkinci iç savaş - 1341-7 (191). - 13. John VI. Cantacuzenus - 1347-52 (217). - *Dördüncü Bölüm*: Türklerin vasalı olarak Bizans: Son yüz yıl - 1354-1453. - 14. John V. Palaiologos - 1354 - 1402 (310). - 16. Son soluk alma dönemi: 1402-25 (334). - 17. Osmanlıların canlanması ve John VIII. Palaiologos - 1425-48 (357). - 18. IX. Constantinus ve II. Mehmed: Bizans'ın düşüşü - 1448-53 (390). - 19. Bizans'ın son ileri karakolları (418). - Sözlük (439). - Bibliyografya (441). - Dizin (463). - Soyağacı cetveli.

ŞADAN KARADENİZ